

Broj primljenih časnika bivše austrougarske vojske u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*

HRVOJE ČAPO

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

U radu se obrađuje problematika primanja časnika bivše austrougarske vojske u vojsku Države Slovenaca, Hrvata i Srba, a zatim i u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Ova problematika u dosadašnjim historiografskim istraživanjima nije izazvala zanimanje pa još uvijek nije sa sigurnošću objašnjen taj proces. Na temelju literature i dostupnoga arhivskoga gradiva ovdje se donosi analiza primanja bivših austrougarskih časnika u vojsku Kraljevine SHS odnosno njihov broj i struktura tog procesa.

Ključne riječi: časnici, Austro – Ugarska, Država Srba, Hrvata i Slovenaca, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, vojska, činovi.

Uvod

Tema primanja časnika bivše austrougarske vojske u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca je dosad tek djelomično obrađivana u historiografiji. Naglasak provedenih istraživanja je bio isključivo na njihovoj sudbini u novoj vojsci. Na pitanje broja primljenih časnika je načelno odgovoreno, ali ne postoji iscrpna analiza brojčanoga dijela spomenute problematike. U literaturi sve do 1961. godine nije bio točno određen broj primljenih časnika, a onda je u prvom izdanju Vojne enciklopedije navedeno da je u vojsku Kraljevine SHS primljeno 3.500 časnika iz bivše srbijanske vojske, 2.590 iz bivše austrougarske, 469 iz crnogorske, 12 iz carske ruske i 3 iz albanske (Esad-pašine) vojske.¹ Od tada je taj podatak preuziman u svim radovima u kojima se navodio broj primljenih bivših austrougarskih časnika. Problematiku bivših austrougarskih časnika u vojsci Kraljevine SHS, ali s gledišta njihove sudbine, obrađivali su

* Prikazani rezultati u radu proizašli su iz znanstvenog projekta *Položaj i razvoj Hrvatske 1918. - 1941.* koji se provodi uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

¹ "Jugoslavija", *Vojna enciklopedija* (dalje: VE), sv. 4, Beograd 1961., 236.

Rudolf Bičanić,² Ivo Banac,³ Istvan Deak,⁴ R. J. Crampton⁵ te Mile Bjelajac, koji se time i najviše bavio.⁶ Međutim, i u njegovim radovima se ne raspravlja o broju primljenih časnika (koje preuzima iz VE), nego je istraživačka pažnja usmjerena na njihovo djelovanje u vojsci Kraljevine SHS. Broju primljenih bivših austrougarskih časnika pažnju je posvetio i Tomislav Aralica smatrajući da je broj bivših austrougarskih i srbijanskih časnika u početku zapravo bio podjednak, što bi značilo da se broj austrougarskih časnika kretao oko 3.500 primljenih.⁷ Broju austrougarskih časnika pažnju je djelomično posvetio i Milan Deroc.⁸

U ovom će se radu na temelju podataka iz *Službenoga vojnog lista* (SVL) pokušati odrediti koliko su navedeni brojevi prihvatljivi, te kakva je bila struktura primljenoga kadra.

1. Izvor, uzorak, metoda

Osnovni izvor istraživanja u ovome radu bio je *Službeni vojni list* – glasilo Ministarstva vojske i mornarice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. To, isprva službeno glasilo vojske Kraljevine Srbije, je izdavano u Beogradu od siječnja 1881., a nakon 1918. godine se nije dogodila nikakva modifikacija u fizičkom ili tipološkom izgledu lista. Oblik, format i način izričaja su ostali nepromijenjeni, kao i kada je izlazilo za potrebe vojske Kraljevine Srbije te se čini da se nakon 1918. dogodilo samo proširenje vojske nekadašnje Kraljevine Srbije u kojoj je ona i dalje imala primat. Stvaranjem imenične baze podataka nastojao sam upisati svakoga bivšega austrougarskog časnika koji je bio primljen u aktivni sastav vojske Kraljevine SHS.⁹ U kompjutorsku bazu podataka su upisani svi časnici koji su u vojnom listu navedeni kao novoprimiti kadar (aktivni i pričuvni sastav). Tako je nastala baza s uzorkom od 9.478 ljudi sa sljedećim rubrikama: ime časnika, prezime časnika, čin u austrougarskoj vojsci, čin u vojsci Kraljevine SHS, datum primanja u vojsku KSHS.

Što se tiče broja primljenih časnika, brojeve iz *Službenoga vojnog lista* se može prihvatiti, ali se na drugom detalju ogledaju i nepouzdanosti tog izvo-

² Rudolf BIČANIĆ, *Ekonomska podloga hrvatskog pitanja i drugi radovi*, Zagreb 1997., 120.-125.

³ Ivo BANAC, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji: Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb 1991., 120.-123.

⁴ István DEÁK, *Beyond Nationalism: A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps 1848-1918*, New York – Oxford 1992., 205.-212.

⁵ R. J. CRAMPTON, *Eastern Europe in the Twentieth century - and after*, II. izd., London – New York 1997., 130.-133.

⁶ Vidi npr. njegove radove: *Vojska Kraljevine SHS 1918-1921*, Beograd 1988.; *Vojska Kraljevine SHS / Jugoslavije 1922-1935*, Beograd 1994.; *Jugoslavensko iskustvo sa multietničkom armijom 1918-1991*, Beograd 1999.

⁷ Tomislav ARALICA, Višeslav ARALICA, *Hrvatski ratnici 2: Razdoblje Kraljevine SHS / Jugoslavije 1918-1941*, Zagreb 2006., 59.

⁸ M. DEROC, "The former Yugoslav Army," *East European Quaterly*, XIX/1985, br.3, 363.-374.

⁹ Obrađeno je razdoblje od 1919. do 1929., osim 1922. i 1925. godine zbog nedostupnosti.

ra. Bilo je to različito nazivlje časničkih činova u austrougarskoj i srbijanskoj vojsci. U austrougarskoj vojsci (odnosno pripadajućem hrvatskom domobranstvu) su postojala tri niža časnička čina (poručnik, natporučnik, satnik), a u Kraljevini Srbiji četiri (potporučnik, poručnik, kapetan II. klase, kapetan I. klase).¹⁰ Prema tome časnički čin tog ranga prije i poslije primanja u vojsku KSHS nije mogao biti isti. Međutim, prema podacima iz *Službenoga vojnog lista* dobiva se dojam da je bilo tako. Može se postaviti pitanje zbog čega se pristupilo takvom navođenju, a jedan od razloga bi mogao biti i leksička (odnosno vizualna) izjednačenost prijašnjeg i novog čina. Na taj način se nije moglo tvrditi da je bilo tko primljen u nižem činu. Ovu primjedbu je omogućilo korištenje drugog izvora. Riječ je o službenim glasnicima Odjela za odbranu Narodnog vijeća u Zagrebu koji su izdavani od studenoga 1918. do polovice siječnja 1919. godine: *Općem vijesniku naredaba* i *Vijesniku naredaba Odjela za narodnu obranu Narodnog vijeća u Zagrebu*. Prateći taj izvor, izdvojen je uzorak od 219 časnika za koje je utvrđen točan čin koji su imali prije primanja u vojsku Kraljevine SHS. Usporedbom tog popisa i popisa primljenih časnika u vojsku Kraljevine SHS nastojalo se utvrditi jesu li primljeni časnici imali niži, isti ili viši čin u novoj vojsci. U slučajevima kada je bila riječ o primanju bivših austrougarskih poručnika ili natporučnika (koji su u vojsci Kraljevine Srbije nosili nazive potporučnik i poručnik), prema *Službenom vojnom listu* navedeno je da su novoprimitljeni potporučnici i u bivšoj austrougarskoj vojsci nosili čin potporučnika, a novoprimitljeni poručnici u bivšoj austrougarskoj vojsci također su nosili čin istoga naziva. Iako su to *de facto* bili činovi jednakoga ranga, nisu imali iste nazive pa bi se ispravnim navođenjem njihovih činova u bivšoj austrougarskoj vojsci moglo nagovijestiti da su oni zapravo primljeni u nižem činu, što nikako nije bilo u interesu Ministarstvu vojske i mornarice. Ovakav odnos nije bio prisutan ukoliko ako je bila riječ o dojmu primanja u viši čin. Takvi su slučajevi uneseni i ispravno upisani. U tim je slučajevima bila riječ o unapređivanju austrougarskih zastavnika i časničkih zamjenika (kadet aspiranata), dakle dočasničkih činova u časnički rang potporučnika. U takvim primjerima nije bilo izjednačavanja nazivlja u *Službenome vojnom listu*.

2. Stanje u vojsci na području Hrvatske za vrijeme Države Slovenaca, Hrvata i Srba

Nakon proglašenja Države Slovenaca, Hrvata i Srba 29. listopada 1918. nije došlo do trenutnog poboljšanja situacije u zemlji, do stišavanja nereda ili poboljšanja kvalitete života. Prvi svjetski rat je još trajao, a posljedice i utjecaj su se i dalje osjećale. Do određenog pomaka na psihološkoj razini je došlo utoliko što je bilo prekinuto stanje jednoga političkog uređenja pa je moglo doći do entuzijazma zbog osnivanja novoga. Pozicija vojske je bila teška. U vrijeme kada Austro-Ugarske *de facto* više nije bilo, borbe su se još uvijek vodile na talijanskome bojištu (listopad 1918.). Pobune vojnih jedinica su se nekontrolirano

¹⁰ "Činovi", *VE*, sv. 2, Beograd 1959., 340.

rano širile i nikakva se vojna sila više nije mogla od njih sastaviti.¹¹ Došlo je do masovnog odlaska s bojišnice. Do pojave bijega iz vojske i stvaranja Zelenog kadra došlo je još tijekom 1918. godine, a vrhunac je dosegnut upravo u vrijeme pred osnivanje i neposredno nakon osnivanja Države SHS. Gledajući u cjelini, austrougarska vojska više nije bila kompaktna cjelina, a razvojem političke situacije dogodio se i dodatni rascjep u vojnim jedinicama. Država SHS u takvim uvjetima nije mogla opstati. Prišlo se osnivanju Narodne vojske Države Slovenaca, Hrvata i Srba. Neposredno prije proglašenja Države Slovenaca, Hrvata i Srba vodstvo Narodnog vijeća je prišlo pregovorima s dvojicom, u tom trenutku najviših austrougarskih časnika u Hrvatskoj, podmaršalom Mihovilom Mihaljevićem i generalom Lukom Šnjarićem. Oni su podnijeli izvješće kralju Karlu I. koji im je i dao otpuštenje iz vojske uz slobodu djelovanja, nakon čega su i prišli vojsci nove države. Na dan njezina proglašenja, vojnicima su uputili proglas kojim su, miješajući osjećaje domoljublja, isticanjem političke snage i obećanjima egzistencijalne sigurnosti pokušali privući vojnike u krilo Države SHS. Međutim, vlada Narodnog vijeća nije mogla računati na previše vojnika.¹²

Prema Mili Bjelajcu, a na temelju francuskih izvora, Narodno vijeće je tada raspolagalo s oko 15.000 časnika i vojnika,¹³ dok Branko Petranović navodi da je Narodno vijeće tada raspolagalo s oko 25.000 ljudi (uključujući i postrojbe Narodne straže).¹⁴

Ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom je razmatrano od početaka Države SHS, a većina ju je shvaćala kao prijelazno stanje ka takvom rješenju. Pitanje je bilo samo na kakav će se način to odraditi. U takvom ozračju je srbijansko rješenje s jugoslavenskim predznakom sve više dolazilo do izražaja, a u prilog takvom rezultatu je išlo i svjesno otpuštanje kadra iz ionako slabe vojske Države Slovenaca, Hrvata i Srba. Tako je Odio za narodnu obranu Narodnog vijeća u Zagrebu 17. studenoga 1918. godine objavio oprost od vojne službe svim javnim službenicima, a otpušteni su bili i zanatlije, obrtnici i majstori. Dok je u državi trajalo nemirno stanje, dok su trajale nerijetke pljačke i zločinstva, dok je talijanska vojska okupirala Dalmaciju, mađarska Međimurje, a srbijanska dolazila po pozivu Narodnog vijeća, vlastita vojska se otpuštala.

¹¹ Dinko ČUTURA, *Hrvatske postrojbe u Prvom svjetskom ratu*, magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb 2003., 73.-76.

¹² Prema nekim podacima pod njezinom vlašću su bili nekadašnje austrougarske pukovnije: područje Zagreba: 25., 33., 53. pp, 42., 136. poljsko-topnička pukovnija, 31. lovački bataljun; Bjelovara: 16., 116. pp; Osijeka: 28., 78. pp, 7., 36., 107. poljsko-topnička pukovnija te 12. ulanska pukovnija, Karlovca: 26., 96., 135. pp, Otočca: 79. pp; Ogulina: 13. gorsko-topničkom pukovnijom; Petrovaradina: 70. pp; Varaždina: 5. ulanska pukovnija, 10. husarska pukovnija, 7., 36. teška topnička pukovnija; Virovitice: 42. teška topnička pukovnija, 142. poljsko-topnička pukovnija. U nemogućnosti povratka na matično područje zbog talijanske okupacije, dalmatinske postrojbe su se okupirale u Zagrebu i to: 22., 23., 37. i 122. pp. (T. ARALICA, V. ARALICA, *Hrvatski ratnici 2*, 14.)

¹³ M. BJELAJAC, *Vojska Kraljevine SHS 1918-1921*, 29., 56.

¹⁴ Branko PETRANOVIĆ, *Istorija Jugoslavije 1918-1978*, Beograd 1980., 36.

3. Srbijanska vojska na području Hrvatske

Odluke Narodnog vijeća u Zagrebu je velikim dijelom oblikovao Svetozar Pribićević, predstavnik Hrvatsko-srpske koalicije u tom vijeću, a njemu je posebno odgovarao ulazak srbijanske vojske na područje Hrvatske. Ono što mu je osnaživalo položaj su bile i odredbe poslovnika Narodnog vijeća prema kojem je odluke u vijeću moglo donositi manje ljudi nego što je bilo članova Središnjeg odbora, a zatim i da su se odluke Odbora objavljivale kao odluke Narodnog vijeća te da su vrijedile i kada bi ih donijela samo trećina članova.¹⁵ Takav način je omogućavao Pribićeviću upravljanje situacijom po njegovoj i volji vlade Kraljevine Srbije s Nikolom Pašićem na čelu.

Uz takav način rada Narodno vijeće je 5. studenoga 1918. godine pozvalo vojne snage Antante da uđu na područje Države SHS radi obrane teritorija od bivše austrougarske vojske u povlačenju s bojišnica.¹⁶ No, već je 3. studenoga Narodno vijeće poslalo poziv srpskoj vladi da sa svojom vojskom uđe na teritorij Države SHS u funkciji sprečavanja nereda, pljačkanja i nemira bivše austrougarske vojske.¹⁷ Odlukom da se srpska vojska pozove na teritorij Države SHS označila je početak srbijanskog rješenja. Bila je to odluka koja se dogodila baš prema Pribićevićevoj želji. Ono što ju je uvjetovalo bila su svakidašnja izvješća s terena o teškom stanju, nemirima, neredima i pljačkanju Zelenog kadra, civilnog stanovništva i bivših austrougarskih vojnika. Takvo alarmantno stanje s jedne strane i nemogućnost države u sprečavanju nereda s druge strane, dovelo je do pozivanja strane vojske na teritorij Države SHS. Međutim, Stjepan Radić je tvrdio da su spominjani izgredi često bili iscenirani upravo s namjerom da posluže kao dokaz da je pozivanje srbijanske vojske prijeko potrebno. Prema Radiću, takve je akcije izvodio Vaso Muačević koji je u svojim izvješćima Narodnom vijeću često preuveličavao težinu nemira kako bi ih Pribićević mogao iskoristiti u pozivanju srbijanske vojske.¹⁸

Brzjav srbijanskoj vladi je poslan, a odnijela ga je tročlana delegacija u kojoj su bili Lazar Popović, Dragutin Perko i Valerijan Pribićević. Trebali su tražiti ulazak srbijanske vojske do željezničke pruge Osijek – Đakovo – Šamac, ali je Pribićević Lazaru Popoviću naredio da se ne obazire na Drinkovićevo pismo, nego da poruči srbijanskoj vladi da njihova vojska ulazi što dalje na zapad.¹⁹

Od prvih susreta srbijanske vojske i lokalnih civilnih vlasti na području Hrvatske u studenome 1918. nerijetko je dolazilo do problema koji su najvećim dijelom bili izazvani shvaćanjem tih prostora kao osvojenima od strane Kraljevine Srbije. Uz to je potencirano i stajalište o slavnoj srbijanskoj vojsci koji je neupitno utjecao na ponašanje vojnih vlasti na području Hrvatske.

¹⁵ Branka BOBAN, *Stjepan Radić u vrijeme Prvog svjetskog rata*, Zagreb 2006., 427.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto, 428.

¹⁸ Isto, 428. - 429.

¹⁹ Isto, 428.

Beogradske tiskovine su isticale da se od Srbije “očekuje inicijativa u pitanju organizacije naše nove države, jer vlada uverenje da smo mi po svom iskustvu dorasli ovom zadatku...”²⁰

Mišljenje da je Srbija zauzela Hrvatsku iznenadio je novinare u Hrvatskoj još i 1923. godine kada je zagrebački list *Obzor* s čuđenjem prenio navode iz Beogradskog dnevnika Krste Cicvarića da je “Srbija (...) zauzela neke bivše austrijske provincije, među njima i Hrvatsku”.²¹

Nakon ujedinjenja se jasno davalo do znanja kako stvari uistinu stoje, odnosno da bi trebale biti i nepovoljnije za Hrvate. Hrvatsko nezadovoljstvo često je izražavano i u pitanjima oko nepoštovanja Deklaracije o ujedinjenju o kojoj je Svetozar Pribičević izjavio da “odnosni naputak nije uopće nikakav državopravni akt, a još manje ono, što je sveto pismo za vjerne”.²²

U početku je srbijanska vojska pazila da ulazak ne izgleda kao okupacija, ali se s vremenom sve više pokazalo da su ti vojnici upravo tako smatrali svoju ulogu na području Države SHS. Na terenu je odnos bivših austrougarskih i pridošlih, u najvećem broju srbijanskih vojnika bio narušen tako da je Odjel za narodnu obranu početkom prosinca naredio da pripadnici vojske Države SHS moraju pozdravljati vojnike srbijanske i antantne vojnike.²³

Razvidno je da su vojne vlasti (iako je već bila stvorena vojska Kraljevstva SHS) nastupale s pozicija srbijanske vojske koja je područje bivše Austro-Ugarske smatrala osvojenim svojim trupama. Tako je početkom travnja 1919. godine, dakle pet mjeseci nakon ujedinjenja, Komanda Osječke divizijske oblasti uputila obavijest osječkom velikom županu sljedećeg sadržaja: “Naređujem, da se Savezničkim vojnim misijama Amerikanskim, Francuskim, Engleskim i Talijanskim ako bi došle na teritoriji bivše austro-ugarske posednute našim trupama (potcrtao H.Č.) ne čine nikakve smetnje, u pogledu bavljenja o svakom dolasku treba izvestiti Vrhovnu komandu redovnim putem koja će narediti šta bude potrebno, nijedna druga komanda nema prava da naređuje.”²⁴

Jasno se vidi način razmišljanja srbijanskih postrojbi o bivišim austrougarskim prostorima. Shvaćajući taj teritorij osvojenim, a iskorištavajući političku volju izraženih snaga u Narodnom vijeću, srpska vojska nije se obazirala na autoritet civilnih vlasti ili osjećaje stanovništva. Takvo je stanje i ponašanje nastavljeno i nakon 1. prosinca 1918. godine, a sve do druge polovice 1919. godine čak nije bilo određeno koji to i kakvi zakoni (vojni ili civilni) zapravo vrijede u novoj državi. Ukazom Petra I. od 19. kolovoza 1919. godine je određeno da za sve oblasti Kraljevstva SHS privremeno vrijede dotadašnji zakoni Kraljevine Srbije: “Zakon o ustrojstvu vojske (iz 1904.), Zakon o vojnoj administraciji, Zakon o nabavkama vojnih potreba, Vojni kazneni zakon, Zakon o

²⁰ “Beogradska štampa o prilikama u Hrvatskoj”, *Jutarnji list* (Zagreb), 9. 1. 1919.

²¹ “Srbija je zauzela Hrvatsku”, *Obzor* (Zagreb), 10. 7. 1923.

²² “Svetozar Pribičević o unutarnjem uređenju države SHS i sazivu konstituante”, *Obzor* (Zagreb), 28. 1. 1919.

²³ *Opći vjesnik naredaba*, Zagreb 1918., br. 12., 10. 12. 1918., 1.

²⁴ Državni arhiv u Osijeku (dalje: DAOS) 6, Gradsko poglavarstvo Osijek (dalje: GPO), Prs., 111/1919, 3.4.1919.

ustrojstvu vojnih sudova, Zakon o postupku vojnih sudova u krivičnim djelima, Zakon o vojno disciplinskom sudu, Zakon o ženidbi oficira, podoficira, kaplara i redova sa svim dosadašnjim izmjenama i dopunama u tim zakonima i uredbama, pravilima i propisima koji su na njima zasnovani.”²⁵

Istim su ukazom u točki 2. navedene i izmjene u navedenim zakonima kojima su se trebale premostiti razlike u njihovom prakticiranju na bivšim austrougarskim teritorijima. Te su se promjene učinile samo u vidu leksičkih prilagodbi kojima je trebalo umjesto Kraljevina Srbija pisati Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, a srpska vojska trebala se zvati vojskom Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, dok je srpski podanik, građanin ili državljanin postao državljanin Kraljevstva SHS.²⁶

I tako su se ti zakoni počeli primjenjivati i na području Hrvatske, pri čemu se nije vodilo računa o tome da su na tim bivšim austrougarskim područjima još vrijedili drukčiji zakoni, nekompatibilni s novima, a time i stanovništvu neprihvatljivi.

4. Primanje časnika u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

Još je Dušan Simović, izvješćujući Beograd o stanju u Hrvatskoj, u studenome 1918. izjavio da nije pametno uvoditi veći broj srbijanske vojske jer bi moglo doći do reakcije hrvatskog stanovništva.²⁷ Primanje austrougarskih časnika je bilo neizbježno, zbog praktičnih, ali i političkih razloga. Bilo je neizbježno i zato jer srbijanske postrojbe nisu imale kadrovske toliko vojnika za teritorij novog Kraljevstva SHS. Trebalo je primiti veliki broj časnika, ali uz prethodne provjere koje nisu prolazili srbijanski časnici. O uvjetima primanja je javnost, ali i zainteresirane časnike obavještavao i ondašnji tisak, a časnici su pri prijavi trebali podnijeti sljedeće podatke:

“ ...

1. Ime i prezime, mjesto i godina rođenja
2. Ime oca i matere i zanimanje očevo
3. Koje je građanske škole svršio i ima li dokumenata o tome
4. Kada je u vojsku stupio, gdje, u koji rod oružja i čim se je do stupanja u vojsku zanimao
5. Koje je vojne škole svršio, gdje, kada i ima li dokumenata
6. Dan, mjesec i godina kad je pojedine činove u vojci dobio. Činove treba imenovati onako kako to zakon o ustrojstvu bivše austro-ugarske odnosno crnogorske vojske predviđa

²⁵ Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA) 1214, Grupa XXVI: Vojska i žandarmerija (dalje: Grupa XXVI), fascikl (f) 1, kt. 20, 61731 / 25.8.1919.

²⁶ Isto.

²⁷ Bogdan KRIZMAN, “Izveštaj D. T. Simovića, delegata srpske vrhovne komande kod vlade Narodnog vijća SHS g. 1918.” *Historijski Zbornik*, Zagreb 1955, 1-4/1955, 123.-132., brzojav od 18.1.1918.

7. U kojim je jedinicama u vojsci služio, kada i u kome zvanju
8. Je li slušao kurs za oficire, kada, koliko i gdje i je li polagao i položio ispite
9. Je li aktivni ili rezervni oficir
10. Je li sudski sudjen ili osudjivan i za kakva djela
11. Je li oženjen i koliko ima djece

Sve ovo treba utvrditi dokumentima ili izjavama dvaju oficira, a gdje ovo nije moguće, onda izjavama dvojice viđenijih građana, koji treba da su potvrđeni kod mjesne vojne ili političke vlasti, a u kojima će oni posvjedočiti i jamčiti za točnost navoda dotičnog oficira.²⁸

Osim ovakvoga tipološkog oglasa, u kasnijem su razdoblju, ovisno o potrebama, pozivani časnici određenih rodova, najčešće mornaričkog,²⁹ da uđu u novu vojsku, a povremeno i oni umirovljeni da se reaktiviraju.³⁰

Međutim, primanje časnika je nailazilo na neodobravanje srbijanske javnosti zbog čega su im se vojne vlasti nastojale opravdati. Jedno takvo opravdavanje je objavljeno u mjesečniku *Novi život* 1920. godine, a napisao ga je srbijanski general i kasniji ministar vojske i mornarice Dušan Trifunović. Pod pseudonimom Miles napisao je tekst u kojem je javnosti opravdavao razloge zbog kojih su u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca primljeni austrougarski časnici. Do toga je moralo doći jer "prilike su zahtevale da se radi brzo i vrlo energično. Sve je palo na premoreni, iznureni i dugim ratovima iskrvavljeni srpski oficirski kor... Tako se vojna uprava našla u jednoj vrlo teškoj situaciji, jer za velike poslove koji su joj predstojali, nije imala dovoljan broj oficira".³¹

Nedostatak kadra nije bio dovoljan razlog pa su prije primanja austrougarskih časnika poduzete i dodatne mjere ne bi li se ipak osigurao dovoljan broj srbijanskih časnika i tako izbjeglo njihovo primanje:³²

1. otvaranje vojnih škola
2. unapređenja u srbijanskoj vojsci
3. povećanje dočasničkog kadra
4. reaktiviranje pričuvnoga časničkog sastava.

Budući da nijedna od tih mjera nije mogla odmah proizvesti potreban broj časnika, moralo se prihvatiti časnike iz austrougarske vojske. Njihove su "molbe za prijem prolazile (...) kroz mnogo instancija i komisija, koje su naročito obraćale pažnju na karakterne i moralne osobine oficira. Sve žalbe i dokazi protiv prijavljenih lica uzimane su u obzir i imale posledice".³³

²⁸ "Prijem bivših austro-ugarskih i crnogorskih oficira u vojsku kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca", *Obzor* (Zagreb), 31. 1. 1919.

²⁹ "Pozor mornari i potčasnici!", *Obzor*, 5. 2. 1919., "Domaće vijesti", *Jutarnji list* (Zagreb), 28. 5. 1919.

³⁰ "Domaće vijesti", *Jutarnji list* (Zagreb), 3. 7. 1919.

³¹ "Oficirski život", *Novi život* (Beograd), 4. 12. 1920., 102.-105.

³² Isto.

³³ Isto.

Davalo se do znanja da se sve učinilo ne bi li se izbjeglo primanje bivših austrougarskih časnika, ali kada je već došlo do toga, primljeni su samo oni provjereni. U takvim uvjetima je trebalo osigurati njihovu poslušnost, a to je najvećim dijelom osigurano primanjem nižega časničkog kadra.

4.1. Preuzimanje časničkog kadra vojske Države Slovenaca, Hrvata i Srba u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

Za vrijeme Države SHS nije se uspjela organizirati vlastita vojska. Razlozi su bili različiti, ali s istim predznakom. Trebalo je što prije omogućiti ulazak srbijanske vojske jer je Država SHS shvaćena kao prijelazna tvorevina do ujedinenja sa Srbijom, a političke snage na području Hrvatske koje u tome nisu vidjele primat nisu imale snage za izraženiji utjecaj. Vojna misija Srbije je u Zagreb stigla već 13. studenoga 1918. pa je odmah i počela reorganizacija vojske po srbijanskom modelu. Iako je formalna država još uvijek bila Država SHS vojne odluke su dolazile od navedene misije i njezinog zapovjednika Dušana Simovića. Međutim, Odjel za narodnu obranu Narodnog vijeća je u svojem *Vjesniku naredaba* ipak objavljivao odluke kojima se trebao izvršiti preustroj bivše austrougarske vojske na području Hrvatske. Postojanje takvih odluka i njihovo objavljivanje u službenom glasilu može stvoriti dojam o neovisnosti Odjela za Narodnu obranu jer se u njima ne vidi utjecaj Vojne misije Srbije. Ali, s druge strane, one su ipak ostajale neprovedive na terenu. Tako su polovicom studenoga prema *Vjesniku naredaba Odjela za narodnu obranu* na području Hrvatske bile osnovane pukovske okružne komande. Kao tvorac takve ideje preustroja navodi se Slavko Kvaternik, a u konačnici je dogovoreno da ih bude tek šest na području Hrvatske.³⁴

Ne ulazeći u to koliko je njihovo osnivanje zaživjelo u praksi, ovdje se mogu iskoristiti podaci o časništvu koje je prema *Vjesniku naredaba* bilo pridruženo pojedinoj pukovskoj komandi. Prema svom sjedištu, trebale su se osnovati pukovnijske okružne komande u: Zagrebu, Bjelovaru, Karlovcu, Osijeku, Otočcu, Petrovaradinu, Požegi i Varaždinu. Prema službenim odredbama, tim je pukovnijama bilo ukupno dodijeljeno 60 časnika. Od tog broja njih 39 primljeno je kasnije u vojsku Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca što znači da oko 35% kadra, koji je odabrao Odjel za narodnu obranu Narodnog vijeća, nije prihvatilo i srbijansko vojno zapovjedništvo.³⁵ Prema tome, vidi se da časnički kadar koji je prihvatio Državu SHS zbog nekih razloga nije odgovarao i Kraljevstvu SHS. Problem je izgleda bio u tome što njihovo primanje, kao i osnivanje pukovnija nije vodila Srpska misija. Kada broj primljenog kadra promatramo u cjelini, onda se vidi da je postotak primljenih časnika varirao. Kretao se od

³⁴ Bogdan KRIZMAN, *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države*, Zagreb 1977., 216.

³⁵ U vojsku Kraljevstva SHS je iz pukovskih okružnih komandi preuzet sljedeći postotak kadra: POK Zagreb 81,82%; POK Bjelovar 28,57%; POK Karlovac 75%; POK Osijek 77,78%; POK Otočac 57,14%; POK Petrovaradin 60%; POK Požega 71,43%; POK Varaždin 50%.

najmanjeg primljenoga broja (28,57%) u Bjelovaru do visokih 81,82% u Pukovskoj okružnoj komandi u Zagrebu. Ukupno je primljeno 64,35% časnčkog kadra iz vojske Države SHS što znači da u vojsku Kraljevstva SHS iz netom oformljenog sastava Države SHS nije primljeno oko 35% časnika.

U bazi podataka je izdvojeno i dvadeset časnika koji su imali određene pozicije u Operativnom odsjeku Povjereništva za narodnu obranu Narodnog vijeća Države SHS. Međutim, niti visoke pozicije u Državi SHS nisu značile siguran ulazak u vojsku Kraljevstva SHS. Od tih dvadeset časnika u novu vojsku nije primljeno njih osmero, odnosno 40% kadra.

Navedene pukovske okružne komande bile su zamišljene netom prije dolaska srpske vojne misije u Zagreb zbog čega su i zaživjele samo na stranica-ma *Vijesnika naredbi* Odjela za narodnu obranu Narodnog vijeća. Odredbe iz službenog vjesnika često nisu pratile razvoj situacije na terenu. Nešto se moglo propisati, ali je pitanje koliko su te odredbe i bile provedene. Mjesec dana nakon stvaranja Kraljevstva SHS još uvijek su trajale i institucije utemeljene u vrijeme Države SHS, pa i bivše austrougarske postrojbe. Tako je početkom siječnja naređeno ukidanje 25., 26., 53., 70. i 96. pješačke pukovnije.³⁶ Bile su to pukovnije s područja Karlovca (26., 96.), Zagreba (25., 53.) i Petrovaradina (70.), a ubrzo nakon njihova ukidanja, krajem siječnja, proglašeno je i osnivanje četiriju novih pješačkih pukovnija na području Hrvatske: Zagrebačke, Karlovačke, Petrovaradinske i Splitske.³⁷

Osnivanje navedenih pukovnija nije značilo i da su pripadnici tih jedinica primljeni u zajedničku vojsku. Proces oblikovanja nove vojske u praksi je započeo tek krajem ožujka 1919. kada je počelo primanje bivših austrougarskih časnika, a ministar vojske i mornarice naredio (25. ožujka 1919.) je osnivanje novih pješačkih pukova s izmijenjenim numeričkim znakovljem.

Između siječnja i ožujka 1919. odlučilo se koji će bivši austrougarski časnici biti primljeni, koje će imati činove i kakve će im biti zadaće. Nove četiri pukovnije osnovane krajem siječnja također su imale prijelazni karakter, a u njihov su sastav ulazili bivši austrougarski vojnici, jugoslavenski dobrovoljci i većinom srbijanski časnčki kadar. Za razliku od pukovskih okružnih komandi, utjecaj srpske vojne misije u Zagrebu je bio veći u slučaju osnivanja četiriju nova puka. Iako nisu bili svi primljeni u sastav nove vojske Kraljevine SHS, vidi se da je kadar tih pukovnija bio više po volji srbijanskome vojnom zapovjedništvu.

Primanje časnika iz pukovnija koje su nastale pod utjecajem srbijanske vojne misije u Zagrebu je bilo učestalije. Tako je iz Zagrebačke pješačke pukovnije u nove postrojbe primljeno 70% časnčkog kadra, iz Karlovačke pukovnije 85,11%, iz Petrovaradinske 59,18%, a iz Splitske 80,85%. Prema aritmetičkoj sredini to je bilo oko 74%, a prema medijanu 75,43% preuzetog časnništva. Pridodamo li ove podatke onima o primanju kadra iz formalno osnovanih pukovnijskih okružnih komandi, proizlazi da je za vrijeme Države SHS na papiru

³⁶ *Izvanredni opći vijesnik naredaba*, Zagreb 1919., br. 1, 4. 1. 1919.

³⁷ Isto.

ili terenu zapovjedni kadar činilo 134 časnika, a da ih je u vojsku Kraljevstva SHS primljeno 98, odnosno 73,15%.

4.2. Primanje časnika u aktivni sastav vojske Kraljevine SHS

Primanje časničkog kadra u aktivni sastav vojske Kraljevine SHS je, uz različiti intenzitet, trajalo sve do kraja 1923. godine. U tom je razdoblju u aktivni sastav nove vojske, prema Službenom vojnom listu, primljeno 2.330 austrougarskih časnika. Najviše ih je primljeno u rodu pješaštva (1.037), zatim u administrativnoj službi (430), intendantskoj (gospodarskoj struci, 224), topništvu (431) i mornarici (126). Najviše ljudstva je primljeno u aktivnom sastavu tijekom 1919. godine dok su u ostalim godinama primani časnici pričuvnog sastava. Preciznije, više od 90% aktivnog kadra je primljeno od ožujka do listopada 1919. godine.

Primljeni su kada novostvoreno Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca još nije bilo međunarodno priznato, u vrijeme mirovnih pregovora, u vremenu nemirnog političkog i sigurnosnog stanja.

Prema Zakonu o ustrojstvu vojske Srbije, koji je u promatranom razdoblju vrijedio i za područje Hrvatske, kopnena vojska bila je podijeljena na glavne, pomoćne i rodove struke prema kojima se i analizirala struktura primljenih časnika.³⁸ Ovdje će se analizirati samo oni rodovi i struke u kojima je primljeno najviše kadra (pješaštvo, konjaništvo, topništvo, inženjerija, administrativna i glavnostožerna struka).

Primanje bivših austrougarskih časnika u aktivni sastav glavnih rodova vojske Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (1919.-1921.)												
ROD (godina)	PJEŠAŠTVO			KONJANIŠTVO			TOPNIŠTVO			INŽENJERIJA		
	1919.	1920.	1921.	1919.	1920.	1921.	1919.	1920.	1921.	1919.	1920.	1921.
ČIN	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.
POTPORUČNIK	155	22	5	22	3	1	289	34	16	6	1	0
PORUČNIK	241	27	20	52	3	2	38	9	5	19	3	0
KAPETAN II. KLASE	128	24	5	28	2	1	10	7	1	9	1	0
KAPETAN I. KLASE	225	14	10	22	0	0	10	6	0	5	0	0
MAJOR	79	10	2	16	0	1	0	4	1	5	0	0
POT-PUKOVNIK	36	6	10	4	0	0	0	0	0	2	0	1
PUKOVNIK	6	1	0	2	1	0	0	0	0	3	0	0
GENERAL	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ukupno	1029			160			430			55		

³⁸ Prema Zakonu o ustrojstvu vojske od 1919. kopnena vojska se dijelila na glavne rodove: pješaštvo, konjaništvo, topništvo, inženjeriju; pomoćne rodove: bolničarski, vozački, administrativni, žandarmerija i rodove struke: generalštabni, vojno-administrativni, sudski, sanitetski, tehnički, svećenički, prometni.

I. Glavni rodovi vojske

Pješaštvo

U rodu pješaštva je primljeno najviše časnika. Budući da je to inače i bio najbrojniji rod u vojsci, takav podatak ne čudi. Iako nemamo točnih podataka o broju časnika pojedinog roda u razdoblju od 1919. do 1921., kada je i primljeno najviše časnika ipak se mogu okvirno odrediti neki pokazatelji tog odnosa. U navedenom razdoblju bilo je prosječno 5.900 časnika u cijelom kadru.³⁹ Britanska izvješća se također slažu s ovim podacima.⁴⁰ Iako nije poznat odnos časnika u pojedinom rodu aktivnog kadra vojske, poznat nam je odnos časnika pojedinog roda pri školovanju na Vojnoj akademiji od 1919. do 1925. godine.⁴¹ Projicirajući taj postotni omjer, dobili smo približan omjer časničkog kadra u četiriju osnovnih rodova vojske Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Prema tim izračunima došlo se do pokazatelja da je rod pješaštva imao većinski udio od 59,95%, slijedilo je topništvo s 24,67%, inženjerija 7,85%, te konjica sa 4,46%. Dakle, gotovo dvije trećine vojske je pripadalo pješaštvu, što bi značilo da je od 1919. do 1921. godine bilo prosječno oko 3.537 časnika u rodu pješaštva, 1.455 časnika roda topništva, 463 časnika inženjerije i 263 časnika konjice. Ako su nam ti omjeri poznati, onda je lako uočiti koliki je bio udio primljenih časnika u pojedinim rodovima vojske. Međutim, brojevi primljenih časnika u pojedinim rodovima su dosta različiti u svom međuodnosu. Od svih primljenih časnika čak je 44,5% bilo u rodu pješaštva, 18,5% u rodu topništva, 5,4% mornaričkih časnika, 6,87% roda konjice i 2,36% u inženjeriji. Međutim, ako bismo uzeli samo jedne od ovih brojeva, ne bi se mogli dobiti podaci koji bi pravilno označili odnos primljenih časnika u novoj sredini.

Dobiveni rezultati daju potpunu sliku ako se uklope u projekcije ukupnog broja časnika pojedinih rodova. Prema takvim izračunima dobila se potpuno drukčija slika o udjelu austrougarskih časnika u vojsci Kraljevine SHS. Treba napomenuti da ove podatke, zbog nedostatka preciznijih, treba ipak uzeti kao približne. Primjećuje se da su časnici pješaštva činili 29,32% ukupnoga časničkog kadra, topnički 29,62%, inženjerijski časnici 11,88%, a konjice čak 60,84%. Kada ovim podacima dodamo broj mornaričkih časnika, vidi se da su oni u novoj vojsci činili oko 58% ukupnoga časničkog kadra. Iako je to visoki postotak, on se razlikuje od tvrdnji u objavljenoj literaturi u kojoj se često navodi da su gotovo svi časnici mornarice Kraljevine SHS bili iz redova austrougarskih časnika.⁴² Takav zaključak se čini logičnim jer je mornarica na istočnoj obali

³⁹ M. BJELAJAC, *Vojska Kraljevine SHS 1918-1921.*, 93., 99.

⁴⁰ Živko AVRAMOVSKI, *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji, Godišnji izvještaji Britanskog poslanstva u Beogradu 1921.-1938., knj.1, (1921.-1930.)*, Beograd - Zagreb, 1986, 219.

⁴¹ U razdoblju 1919. - 1925. je od 2.890 školovanih bilo: u rodu pješaštva 1.721, u rodu topništva 713, u rodu konjaništva 129, u rodu inženjerije 227 slušača. (M. BJELAJAC, *Vojska Kraljevine SHS / Jugoslavije 1922. - 1935.*, 55).

⁴² I. BANAC, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji*, 120.; M. BJELAJAC, *Vojska Kraljevine SHS 1918.-1921.*, 79.

Jadrana bila austrougarska, ali ipak nije bilo tako. Oko 40% novoga mornaričkog časništva su činili časnici koji ipak nisu preuzeti iz austrougarske vojske. U literaturi je navedeno da od viših časnika (major – pukovnik) gotovo nitko nije primljen, a od nižih (potporučnik – kapetan I. klase) gotovo svi.⁴³ Analizirajući prikupljene podatke, može se primijetiti da je tako i bilo. Tijekom razdoblja primanja časnika u rodu pješništva je najviše primljeno poručnika (odnosno bivših austrougarskih potporučnika) (28%), a zatim kapetana I. klase (24,3%) koji su bili bivši austrougarski satnici s više od dvije godine službe. Slijedili su časnici primljeni u činu potporučnika (18%) koji su u austrougarskoj vojsci bili poručnici ili oni iz redova dočasničkih činova narednika ili kadet aspiranta. Četvrti po zastupljenosti su bili kapetani II. klase, odnosno bivši austrougarski satnici s manje od dvije godine službe u tom činu (15%).

Primljenih u višim časničkim činovima je bilo malo. Od ukupnog broja primljenih časnika 9% su činili oni u činu majora, zatim potpukovnika 5%, dok je primljenih pukovnika bilo 0,7%.

Ako se analizira vrijeme primanja časnika u činu pješništva, onda se vidi da je najveći broj primljenih bio od ožujka do lipnja 1919. godine. U tom je vremenu primljeno oko 60% svih časnika.

Do ožujka 1919. godine bilo je primljeno tek 16 časnika, odnosno 0,016% ukupno primljenih. Razlog tomu je taj što sve do kraja ožujka nije bilo završeno organiziranje nove vojske po modelu Srbije. Tijekom tog razdoblja je vladao određeni vakuum u vojsci odnosno trajalo je stanje koje je nastupilo ulaskom srbijanske vojske na područje Hrvatske. Na tom je prostoru razmještena srbijanska vojska koja je do početka primanja austrougarskih časnika i imala potpunu vlast na području koje su smatrali osvojenima.

Nakon što je bila dovršena organizacija nove vojske po srbijanskome modelu i nakon što su provedene provjere austrougarskoga časničkog kadra, prišlo se i njihovu formalnom primanju. U tim prvim mjesecima je primljeno najviše časnika, a do kraja 1919. je od ukupnog broja časnika primljeno čak 84,44% kadra. Prema tome, može se zaključiti da je proces primanja časnika bio detaljno isplaniran, da se nije primalo stihijski i da je vojni vrh vrlo dobro znao kakav je primljeni kadar i koga se prima.

Konjaništvo

Časnički kadar u rodu konjice je iznosio prema procjenama oko 264 časnika. Budući da je primljeno 160 bivših austrougarskih časnika u taj rod znači da je udio tog kadra bio oko 60,84% ukupnoga časničkog kadra u rodu konjice.

Kao i u rodu pješništva, i ovdje je najviši broj časnika bio primljen tijekom ožujka i travnja 1919. godine. Tada je u časnički kadar konjice primljeno oko 35% ukupno primljenih časnika. Tijekom ta dva mjeseca 1919. godine je primljeno najviše časnika odjednom u novu vojsku. Kao i u rodu pješništva, i

⁴³ "Jugoslavija", VE, sv. 4, 236.

ovdje je bio slučaj da je više od 80% (84,8%) časnika bilo primljeno tijekom 1919. godine.

Prema strukturi primljenog kadra, situacija je bila sljedeća. Najviše je primljeno konjičkih poručnika, odnosno bivših austrougarskih natporučnika (35,63%) i onih u činu kapetana II. klase (19,38%), odnosno bivših satnika s manje od dvije godine službe. Treći čin po broju novoprimljenih su bili časnici u činu potporučnika (16,25%), zatim kapetana I. klase (13,75%). Oko 10% primljenih su činili majori, 2,5% potpukovnici i oko 2% pukovnika.

Topništvo

Prema navedenim procjenama u vrijeme najvećeg primanja austrougarskih časnika je u rodu topništva bilo oko 1.455 časnika. Budući da je ukupno primljeno 431 topničkih časnika, znači da je udio austrougarskog kadra u novoj vojsci činio 29,62%. Primanje časnika u ovom rodu je započelo kao i u ostalim rodovima, tijekom ožujka 1919. godine. Najviše časnika je primljeno od ožujka do lipnja 1919. godine, čak 66,7%. Do kraja 1919. je primljen i najveći dio ostalog kadra, ukupno 89,93%.

Prema strukturi primljenog kadra, najviše je primljeno onih u činu topničkih potporučnika (79%), a zatim čina poručnika (12%). Ostali činovi su preuzeti u manjem broju. Samo 4% u činu kapetana II. klase, 3,7% kapetana I. klase, a od viših činova samo majori (1%).

Inženjerija

Prema procjeni u rodu inženjerije je bilo oko 455 časnika, dok je ukupno u rodu bilo primljeno njih 55. Prema tome, udio austrougarskog časništva je iznosio 7,85%. Kao i u ostalim rodovima, i ovdje je najveći broj kadra primljen od ožujka do lipnja 1919. godine kada je u novu vojsku ušlo 58,18% od ukupno primljenih u tom rodu.

I u ovom rodu je najviše primljeno kadra u činu poručnika (40%), zatim kapetan II klase (18%) pa potporučnika (12,7%). Kapetana I. klase je primljeno kao i majora (9%), a potpukovnika i pukovnika (5,45%).

II. Pomoćni rodovi oružja

Administrativna struka

Gledajući strukturu ostalih primljenih časnika primjećuje se da je najviše kadra bilo primljeno u administrativnoj struci. U toj je zadaći primljeno čak 430 časnika ili 18,42% od ukupno preuzetih. Promatrajući vrijeme primanja ovih časnika vidi se odmak od onoga razdoblja koje je bilo najizraženije u četi-

ri glavna roda vojske. U administrativnoj struci je preko 80% kadra primljeno od kolovoza do prosinca 1919. godine. I u ovom slučaju je tijekom 1919. godine primljeno najviše časnika, a odmak se dogodio samo u vrijeme njihova ulaska u novu vojsku. Dok su u glavnim rodovima časnici primljeni od ožujka do lipnja, u ovom slučaju je to učinjeno u posljednja četiri mjeseca u godini. Čak je 57,7% kadra primljeno tijekom kolovoza 1919. godine.

III. Rodovi struke

1. Glavnostožerna

Od početka organiziranja vojske Kraljevine SHS pa do njezina kraja veliki je problem predstavljao nedostatak kvalificiranoga časničkog kadra, pogotovo u glavnostožernoj struci. U ovoj struci su ukupno primljena 22 časnika. Međutim, za razliku od pomoćnih rodova ovdje se može primijetiti da je do primanja došlo u istom razdoblju kao i u glavnim rodovima vojske. Pojedinačno je najviše časnika primljeno u ožujku 1919. (16), a zatim u travnju (2) i svibnju (3) iste godine. Prema strukturi činova primljenog kadra najviše je bilo primljeno onih u činu kapetana I. klase (10) i majora (7). U činu potpukovnika su primljena tri časnika, a u činu pukovnika dvojica.

Zaključak

Turbulentno razdoblje kraja Austro-Ugarske, a zatim stvaranja Države SHS pa Kraljevstva SHS te vladajuća politička volja su uvelike odredile i sudbinu bivših austrougarskih časnika. Raspadnutu austrougarsku vojsku se nije uspjelo sastaviti u novu vojnu snagu Države SHS, a odluke Narodnog vijeća u Zagrebu nisu išle tome u prilog. Dok je talijanska vojska okupirala Dalmaciju, a mađarska Međimurje, državna vojska se otpuštala, a srbijanska pozvala na područje Države SHS. Takva odluka, upravo po želji Svetozara Pribićevića, bila je početak srbijanskog rješenja ujedinjenja. Od trenutka ulaska srbijanske vojske na područje Hrvatske u sklopu Države SHS su počeli problemi u komunikaciji srbijanskih vojnih i hrvatskih civilnih vlasti i stanovništva. Shvaćajući taj teritorij osvojenim, a iskorištavajući političku volju izraženih snaga u Narodnom vijeću, srpska vojska nije se obazirala na autoritet civilnih vlasti ili osjećaje stanovništva.

Međutim, kadar srbijanske vojske nije mogao odgovoriti zahtjevima novostvorenog Kraljevstva SHS. Bilo ga je premalo, a primanje austrougarskih časnika je postalo neizbježno. Trebalo je uzeti veliki broj časnika, ali one nad kojima se mogla provoditi kontrola. Zbog toga je u kadar primljeno najviše časnika u nižem činu, dok je onih primljenih u visokim časničkim činovima bilo razmjerno malo. U provedenom istraživanju su, zbog nedostatka izvora, podaci o nacionalnom sastavu primljenih bivših austrougarskih časnika ostali nepoznati pa taj problem ostaje otvoren budućim istraživanjima. Primanje ča-

sničkog kadra u aktivni sastav vojske Kraljevine SHS je, uz različiti intenzitet, trajalo sve do kraja 1923., s tim da je oko 85% kadra bilo preuzeto od kraja ožujka do listopada 1919. godine. U tom je razdoblju u aktivni sastav nove vojske, prema *Službenome vojnom listu*, primljeno 2.335 austrougarskih časnika. Najviše ih je primljeno u rodu pješništva (1.047), zatim u administrativnoj službi (430), intendantskoj (gospodarskoj struci, 224), topništvu (159) i mornarici (126). Najviše ljudstva je primljeno u aktivnom sastavu tijekom 1919. godine dok su u ostalim godinama primani časnici pričuvnog sastava. Primjećuje se da su primljeni bivši austrougarski časnici u rodu pješništva vojske Kraljevine SHS činili 29,6% ukupnog časnčkog kadra, topništva 10,92%, inženjerije 11,87%, konjaništva 30,4%, a mornarice čak 58%.

Na temelju analize podataka iz *Službenoga vojnog lista*, zaključno se može reći:

- primanje austrougarskih časnika u vojsku Kraljevine SHS bilo je detaljno planirano;
- primanje je započeto tek četvrtog mjeseca od stvaranja Kraljevstva SHS;
- primanje je časnništva najvećim dijelom i dovršeno tijekom iste godine (ožujak – listopad 1919.), kada je u vojni sastav ušlo 85% ukupno primljenog kadra;
- sljed primanja je bio precizno određen. U prvom nizu (ožujak – lipanj) su uzeti časnici iz glavnih rodova vojske: pješništvo, topništvo, konjaništvo, inženjerija i glavnoštožerne struke. Tek nakon završetka te faze započeo je sljedeći niz primanja (kolovoz – listopad - prosinac) kada su ušli časnici ovih struka: administrativne, gospodarske, sanitetske i sudske;
- najviše je primljeno nižih činova. Čak 54% su činili potporučnici i poručnici, a 33,14% kapetani I. i II. klase;
- u primanju je bio malo zastupljen kadar visokih činovima. Od ukupno primljenih 7,6% su bili majori, 4% potpukovnici, i 1% pukovnici;
- podaci o broju primljenih bivših austrougarskih časnika izneseni u *Vojnoj enciklopediji* (sv. 4, Beograd 1961., 236.) se, uz manje korekcije, mogu prihvatiti.

SUMMARY

NUMBER OF OFFICERS FROM THE EX AUSTRO-HUNGARIAN
ARMY ACCEPTED TO THE ARMY OF THE KINGDOM OF SERBS,
CROATS AND SLOVENES

The turbulent times of the collapse of the Austro-Hungarian monarchy followed by the creation of the State of Serbs, Croats and Slovenes, afterwards the Kingdom, and the general political mood were the elements which set the status and destiny of the Austro-Hungarian officers. The dissolved Austro-Hungarian army could not be incorporated into new military forces of the State of Serbs, Croats and Slovenes. This was also due to the decisions made by the National Council in Zagreb as well as the fact that the Serbian army was called into the Croatian territory. Such a decision under the influence and will of Svetozar Pribićević was the beginning of the Serbian solution of unification. From the moment the Serbian army entered the Croatian territory included in the State of Serbs, Croats and Slovenes problems arose in communication between the Serbian military and Croatian civil authorities and the people. However, the Serbian army personnel could not respond to the challenges presented in the newly founded Kingdom of SHS. There were not enough men so the acceptance of Austro-Hungarian officers became inevitable. A great number of officers were to be assumed but with prior verifications. The acceptance of the officer personnel in the active army of the Kingdom of SHS lasted until the end of 1923, keeping in mind that 85 % of the men were accepted in the period from the end of March to October 1919. According to the *Official army gazette* 2335 the Austro-Hungarian officers were accepted to the active forces of the new army. The majority of them were accepted to the infantry corps (1037), then administrative service (430), quartermaster unit (224), artillery (431) and the navy (126). Most of them were accepted to the active forces during 1919, while in other years officers of the reserve army were being accepted.

Key words: officers, Austria-Hungary, The State of Serbs, Croats and Slovenes, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, army, ranks

